

dr Katarzyna Palka

Wszechnica Świętokrzyska w Kielcach

Wyniki testu gimnazjalnego uczniów ze środowiska wiejskiego i miejskiego a poziom ich aspiracji edukacyjnych i zawodowych

Wprowadzenie

Procesy przeobrażeń społeczno-kulturowych polskiej wsi przyniosły w środowiskach wiejskich wiele zmian. Pod każdym względem: społecznym, demograficznym, gospodarczym, politycznym i kulturowym, polskie wsie tworzą obraz bardzo zróżnicowany.

Zamieszkiwanie na wsi, jeżeli jest postrzegane jako zależność od miejsca, ocenia się dwukrotnie częściej negatywnie niż pozytywnie. Przede wszystkim utrudnia ono zdobycie wykształcenia. Młodzież jest świadoma ograniczeń edukacyjnych prowincji. Ma to przełożenie, gdyż ujawniają się one tym bardziej, im wyższy jest poziom edukacji, do którego aspirują. Co druga osoba ocenia wieś negatywnie pod tym względem¹.

W literaturze przedmiotu niejednokrotnie podejmowane było zagadnienie nierówności edukacyjnych między dziećmi zamieszkującymi tereny wiejskie a ich rówieśnikami z miasta. Tematem tym zajmowali się między innymi: M. Kozakiewicz², Z. Kwieciński³, D. Waloszek⁴, M. Szymański⁵, B. Borawska⁶. Poruszano problem gorszej jakości pracy szkoły w środowisku wiejskim, wskazywano na liczne trudności, z jakimi borykało się i nadal boryka szkolnictwo na terenach wiejskich. Zwracano uwagę między innymi na fakt, iż uczniowie ze środowiska wiejskiego osiągają niższe wyniki w nauce, a także prezentują niższy poziom aspiracji edukacyjnych i zawodowych niż dzieci i młodzież z miasta. Chociaż obserwujemy poprawę jakości pracy szkół na terenach wiejskich, jak również poprawę w uzyskiwanych wynikach uczących się tam dzieci oraz wzrost

¹ K. Gorlach, Z. Drąg, Z. Struga, *Młode pokolenie wsi III Rzeczypospolitej. Aspiracje życiowe w przeddzień integracji z Unią Europejską*, ISP, 2003.

² M. Kozakiewicz, *Bariery awansu poprzez wykształcenie*, Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1973.

³ Z. Kwieciński, *Drogi szkolne młodzieży a środowisko*, WSiP, Warszawa 1980.

⁴ D. Waloszek, *Szanse edukacyjne młodego pokolenia ze środowisk wiejskich: dokument czasu przemian*, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Zielona Góra 2001.

⁵ M. Szymański, *W poszukiwaniu drogi. Szanse i problemy edukacji w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004.

⁶ B. Borawska, *Ja siebie nie widziałam na wsi. (O awansie edukacyjnym młodzieży w okresie zmiany systemowej)*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2006.

ich aspiracji edukacyjnych, jednak nadal widać różnice w osiągnięciach uczniów ze środowiska wiejskiego w porównaniu do ich rówieśników z miast.

Wyniki testu gimnazjalnego uczniów ze szkół na terenach wiejskich i miejskich a poziom ich aspiracji edukacyjnych

Artykuł niniejszy przedstawia wyniki badań własnych przeprowadzonych wśród gimnazjalistów z terenu województwa świętokrzyskiego, w których wykorzystano między innymi wyniki testów gimnazjalnych uczniów uzyskane w roku szkolnym 2007/2008.

Badania własne ukazały występowanie wielu zjawisk niekorzystnych w gimnazjach na terenach wiejskich, jak i w samym środowisku wiejskim. Zaobserwowałam pewne braki tkwiące w środowisku wiejskim, o których pisze się w literaturze przedmiotu. Nadal nie udaje się zniwelować różnic między miastem a wsią. Środowisko wiejskie, pomimo wielu przemian, jakie się w nim dokonały, nadal pozostaje uboższe w porównaniu do środowiska miejskiego, chociażby w zakresie infrastruktury oświatowo-kulturalnej, sportowej czy usługowej.

W związku z utrudnionym dostępem do instytucji oświatowych, kulturalnych czy sportowych młodzież z terenów wiejskich może głównie liczyć na szkoły, które powinny zapewnić im atrakcyjne formy spędzania czasu wolnego i rozwijania swoich zainteresowań. Zgodnie z założeniami ostatniej reformy oświaty gimnazja miały sprostać temu zadaniu. Jak wynika z moich obserwacji z realizacją tych zadań bywa różnie. Wiele zależy od środków finansowych, którymi dysponują gminy zobowiązane obecnie do utrzymywania szkół na swoim terenie.

Celem prowadzonych badań była próba poznania aspiracji młodzieży gimnazjalnej zarówno z terenów wiejskich, jak i miejskich, a także poznanie środowiskowych uwarunkowań kształtowania się aspiracji. Uwarunkowaniami, które zostały poddane analizie badawczej, były między innymi wyniki testów gimnazjalnych, a także wiele innych czynników – w tym także szkolnych.

W badaniach wykorzystana została metoda sondażu diagnostycznego, a w jej ramach technika ankiety oraz analizy dokumentów. Badania zostały przeprowadzone wśród uczniów gimnazjów klas III z terenu województwa świętokrzyskiego w roku szkolnym 2007/2008. Próba badawcza liczyła 541 uczniów (oraz ich rodziców) z gimnazjów dobranych w sposób losowo-warstwowy. Przebadano 272 uczniów z gimnazjów położonych na terenach wiejskich i 269 z gimnazjów położonych w miastach (Tabela 1.). Taki dobór próby ma oczywiście swoje ograniczenia odnośnie możliwości uogólniania uzyskanych wyników badań na całą populację adolescentów w Polsce, gdyż badania przeprowadzone były jedynie na terenie województwa świętokrzyskiego.

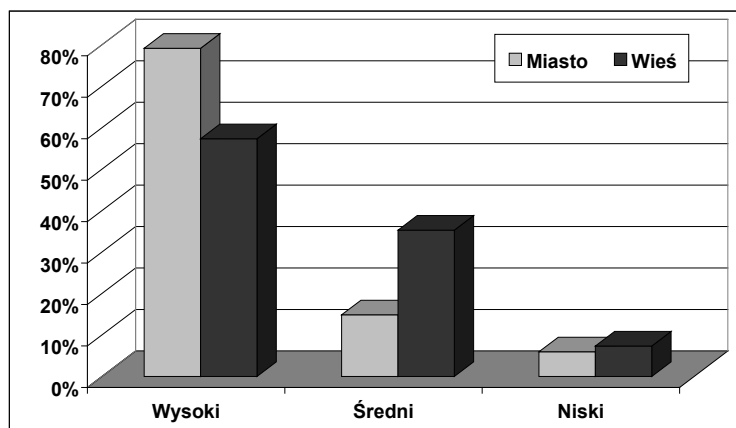
Tabela 1. Charakterystyka populacji badawczej ze względu na środowisko zamieszkania oraz przynależność do gimnazjów

Szkoła	Dziewczęta	Chłopcy	Razem
Gimnazjum 16 w Kielcach	48	41	89
Gimnazjum 26 w Kielcach	23	17	40
Gimnazjum nr 1 w Busku Zdroju	75	65	140
Razem miasto	146	123	269
Gimnazjum w Nowinach	20	24	44
Gimnazjum w Gnojnie	29	30	59
Gimnazjum w Bielinach	29	18	47
Gimnazjum w Ćmińsku	25	19	44
Gimnazjum w Wolicy	44	34	78
Razem wieś	147	125	272
Łącznie	293	248	541

Źródło: badania własne

Jednym z najbardziej interesujących mnie zagadnień badawczych było znalezienie odpowiedzi na pytanie – czy środowisko zamieszkania determinuje poziom aspiracji badanej grupy uczniów oraz czy istnieją różnice w poziomie aspiracji między gimnazjalistami ze szkół w środowisku wiejskim i miejskim.

Analiza uzyskanych danych wskazuje na istnienie różnic w poziomie aspiracji między badanymi uczniami ze środowiska wiejskiego i miejskiego na niekorzyść gimnazjalistów z terenów wiejskich.

Wykres 1. Poziom aspiracji badanej grupy gimnazjalistów

Źródło: badania własne

Chociaż w obu badanych środowiskach najliczniejsze grupy stanowili uczniowie o najwyższym poziomie aspiracji, to jednak badani gimnazjaliści ze środowiska wiejskiego wykazywali niższy poziom aspiracji edukacyjnych niż gimnazjaliści ze środowiska miejskiego. Wysoki poziom aspiracji deklarowało 57,35% badanych ze środowiska wiejskiego, natomiast ze środowiska miejskiego 79,18% badanych. Średni poziom aspiracji prezentowali częściej gimnazjaliści ze wsi – 35,29% badanych niż gimnazjaliści z miasta – 14,87% badanych. Niski poziom aspiracji deklarowało 7,35% badanych uczniów ze wsi i tylko 5,95% badanych z miasta. Optymistyczne jest jednak to, że najliczniejszą grupę stanowili gimnazjaliści o wysokim poziomie aspiracji, natomiast badani o niskim poziomie aspiracji stanowili niewielki procent. Na podstawie uzyskanych wyników zaobserwowano, że środowisko zamieszkania różnicuje poziom aspiracji badanych uczniów. Obliczona statystyka χ^2 32,29 przy 2 stopniach swobody jest wyższa od χ^2 tabelarycznego $\chi^2_{0,01}=9,21$.

Prezentowany poziom aspiracji edukacyjnych znajdował swoje odzwierciedlenie w aspiracjach zawodowych. Uczniowie z terenów miejskich częściej aspirowali do zawodów wymagających wyższego wykształcenia (np.: informatyk, lekarz, prawnik, architekt) niż uczniowie ze środowiska wiejskiego, którzy najczęściej wybierali zawody, do których nie zawsze konieczne jest wyższe wykształcenie (fryzjer, technik budowlany, ale także informatyk, lekarz).

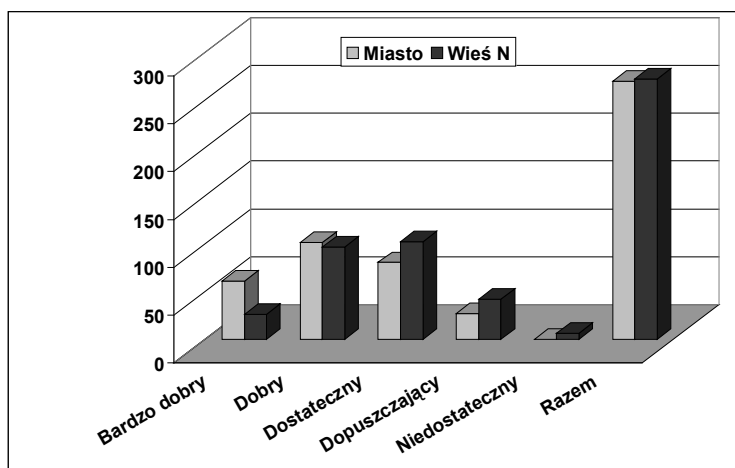
W przypadku wyborów miejsca przyszłej pracy badani uczniowie zarówno ze środowiska wiejskiego, jak i miejskiego najczęściej deklarowali chęć pracy we własnej firmie w kraju (83 badanych ze wsi, tj. 30,54% i 93 badanych z miasta, tj. 34,57%). Drugą co do wielkości grupę stanowili badani, którzy chcą podjąć pracę w firmie prywatnej w kraju (70 badanych ze wsi, tj. 25,74% i 50 badanych z miasta, tj. 18,59%). Na tym w zasadzie kończą się podobieństwa między badanymi grupami uczniów z obu środowisk. Wśród gimnazjalistów z terenów wiejskich trzecią co do wielkości grupę stanowili badani, którzy zamierzają pracować w firmie prywatnej za granicą – 53 osoby, co stanowi 19,49%, a czwartą – badani, którzy chcieliby pracować w firmie państwowej w kraju – 41 osób, tj. 15,07%. Natomiast wśród gimnazjalistów z terenów miejskich sytuacja jest odwrotna: trzecią pod względem wielkości grupę stanowili uczniowie, którzy chcieliby pracować w firmie państwowej w kraju – 44 osoby, co stanowi 16,36%, a czwartą – uczniowie zamierzający pracować w firmie prywatnej za granicą – 43 osoby, tj. 15,99%. Różnica w wyborze miejsca pracy między badanymi ze wsi i z miasta wydaje się być w tym miejscu zrozumiała, gdyż oczywistą rzeczą jest, że środowisko miejskie oferuje dużo więcej miejsc pracy między innymi w firmach państwowych niż środowisko wiejskie. Uczniowie z terenów wiejskich często zdają sobie sprawę, że w ich najbliższej okolicy jest raczej mało miejsc pracy, dlatego tak duża liczba osób myśli o założeniu własnej firmy bądź o zatrudnieniu w firmie często poza miejscem zamieszkania, nawet poza granicami kraju.

Dokonując analizy prezentowanych badań, na szczególną uwagę zasługują uzyskane przez badanych uczniów wyniki z testów gimnazjalnych oraz zależność między wynikami a ich poziomem aspiracji.

Uzyskane przez badaną grupę uczniów (zarówno ze środowiska wiejskiego, jak i miejskiego) wyniki testów gimnazjalnych przedstawiono na wykresie 2. Wyniki te zostały pozyskane dzięki przychylności dyrektorów szkół, w których prowadzone były badania. Otrzymany materiał badawczy nie zawiera danych osobowych uczniów.

Na potrzeby niniejszej pracy uzyskane przez badanych uczniów wyniki testów gimnazjalnych zostały przedstawione w postaci tradycyjnej szkolnej skali ocen w celu lepszego zobrazowania tychże wyników (wartościom procentowym zostały przyporządkowane odpowiednie oceny).

Jak wynika z danych przedstawionych na poniższym wykresie najwięcej badanych uczniów, zarówno ze środowiska wiejskiego, jak i miejskiego, uzyskało w teście gimnazjalnym średnie wyniki odpowiadające ocenom dobrym i dostatecznym. Można jednak zaobserwować pewne różnice w wynikach między badanymi gimnazjalistami z różnych środowisk. W środowisku wiejskim najliczniejszą grupę stanowili uczniowie, którzy uzyskali wyniki dostateczne (37,50%), natomiast w środowisku miejskim dominowali uczniowie z wynikami dobrymi (37,54%). W przypadku uczniów z wynikami dobrymi różnice między środowiskami były niewielkie (ok. 2%). Różnice były bardziej wyraźne w przypadku ocen skrajnych, czyli najlepszych i najgorszych. Znacznie więcej uczniów z miasta (22,67%) niż ze wsi (9,55%) uzyskało wyniki bardzo dobre, odwrotnie natomiast w przypadku niskich wyników – nieco więcej uczniów z terenów wiejskich (15,44%) niż z terenów miejskich (10,03%) otrzymało oceny dopuszczające.

Wykres 2. Uzyskane wyniki testu gimnazjalnego badanych uczniów ze środowiska miejskiego i wiejskiego (dane w %)

Źródło: badania własne

Oznaczenia:

Skala ocen	wyniki procentowe (od-do)
Bardzo dobry	81%-100%
Dobry	61%-80%
Dostateczny	41%-60%
Dopuszczający	21%-40%
Niedostateczny	0%-20%

W trakcie prowadzenia badań starałam się dociec, czy istnieje zależność między wynikami uczniów a deklarowanym przez nich poziomem aspiracji. Uzyskane wyniki badań przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Uzyskane wyniki z testu gimnazjalnego a poziom aspiracji badanej grupy uczniów

Wyniki z testu gimnazjalnego	ASPIRACJE WYSOKIE						ASPIRACJE ŚREDNIE						ASPIRACJE NISKIE*						ŁĄCZNIE	
	miasto		wieś		razem		miasto		wieś		razem		miasto		wieś		razem			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bardzo dobry	58	27,23	25	16,03	83	22,49	2	5,00	1	1,04	3	2,21	1	6,25	0	0,00	1	2,78	87	16,08
Dobry	87	40,85	76	48,72	163	44,17	11	27,50	19	19,79	30	22,06	3	18,75	1	5,00	4	11,11	197	36,41
Dostateczny	56	26,29	50	32,05	106	28,73	19	47,50	45	46,88	64	47,06	5	31,25	7	35,00	12	33,33	182	33,64
Dopuszczający	12	5,63	4	2,56	16	4,34	8	20,00	28	29,17	36	26,47	7	43,75	10	50,00	17	47,22	69	12,75
Niedostateczny	0	0,00	1	0,64	1	0,27	0	0,00	3	3,13	3	2,21	0	0,00	2	10,00	2	5,56	6	1,11
Razem	213	100	156	100	369	100	40	100	96	100	136	100	16	100	20	100	36	100	541	100
χ^2	MIASTO												43,856						144,061	
	WIEŚ												90,784							
Stopnie swobody	8																			
$\chi_{0,05}$	15,507																			
$\chi_{0,02}$	18,168																			
$\chi_{0,01}$	20,090																			

* Podział badanych ze względu na środowisko zamieszkania oraz poziom aspiracji spowodował rozdzielenie na mniej liczne grupy. Uzyskane dane procentowe dotyczące badanych o niskim poziomie aspiracji (którzy stali się najmniej liczną grupą) nie mogą stanowić podstawy do uogólnień.

Źródło: badania własne

Analiza powyższych danych wskazuje na istnienie zależności między wynikami testów uzyskanych przez badanych gimnazjalistów a deklarowanym przez nich poziomem aspiracji. Obliczona statystyka χ^2 144,061 przy 8 stopniach swobody jest wyższa od $\chi^2_{0,01}$ tabelarycznego $\chi^2_{0,01}=20,090$. Rozpatrując każde ze środowisk oddzielnie, również można zauważyć istnienie zależności między badanymi zmiennymi. W obu środowiskach stwierdza się najwyższy poziom istotności na poziomie $\chi_{0,01}$. Należy przyjąć, że istnieje związek między wynikami testów badanych gimnazjalistów a deklarowanym przez nich poziomem aspiracji.

Rozpatrując bardziej szczegółowo uzyskane wyniki, można zaobserwować, że najwięcej badanych uczniów uzyskało wyniki na poziomie oceny dobrej (197 osób, tj. 36,41% łącznej grupy badanych) oraz dostatecznej (182 osoby, tj. 33,64% łącznej grupy badanych). Ponadto uczniowie ze środowiska wiejskiego uzyskali nieco niższe wyniki niż uczniowie ze środowiska miejskiego, co zostało przedstawione na wykresie 2.

Spośród uczniów ze środowiska wiejskiego o wysokim poziomie aspiracji najliczniejszą grupę stanowili badani, którzy uzyskali wyniki na poziomie oceny dobrej (76 osób, tj. 48,72%). Najmniej uczniów o tym poziomie aspiracji znajdowało się wśród badanych z najniższymi wynikami. W środowisku miejskim, podobnie jak w wiejskim, również najliczniejszą grupę wśród badanych o wysokich aspiracjach stanowili uczniowie, którzy uzyskali dobre wyniki (87 osób, tj. 40,85%).

Uczniowie deklarujący średni poziom aspiracji zarówno z terenów wiejskich, jak i miejskich, najczęściej uzyskiwali średnie wyniki z testu. W obu środowiskach najliczniejszą grupę stanowili badani, którzy otrzymali wyniki na poziomie oceny dostatecznej – 45 uczniów, tj. 46,88% badanych, ze wsi i 19 uczniów, tj. 47,50% badanych, z miasta.

W obu środowiskach zauważyć również można, że spośród uczniów deklarujących niski poziom aspiracji najliczniejszą grupę stanowią badani, którzy najczęściej uzyskiwali wyniki na poziomie oceny dopuszczającej (10 uczniów ze wsi i 7 uczniów z miasta).

Można zaobserwować pewną prawidłowość. Badani gimnazjaliści zarówno ze środowiska wiejskiego, jak i miejskiego, którzy uzyskali wyniki z testu na poziomie oceny bardzo dobrej i dobrej, prezentowali najczęściej wysoki poziom aspiracji. Uczniowie, którzy uzyskali wyniki na poziomie oceny dostatecznej, deklarowali zwykle średni poziom aspiracji, natomiast uczniowie z najniższymi wynikami, na poziomie oceny dopuszczającej, a nawet niedostatecznej, deklarowali najczęściej średni i niski poziom aspiracji.

Tabela 3. Opinie badanych gimnazjalistów świadczące o tym, czym dla nich jest nauka

Kategorie odpowiedzi	ASPIRACJE WYSOKIE						ASPIRACJE ŚREDNIE						ASPIRACJE NISKIE*						ŁĄCZNIE	
	miasto		wieś		razem		miasto		wieś		razem		miasto		wieś		razem			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Przyjemnością	4	1,88	2	1,28	6	1,63	0	0,00	1	1,04	1	0,74	0	0,00	0	0,00	0	0,00	7	1,29
Inwestycją w przyszłość	65	30,52	65	41,67	130	35,23	13	32,50	23	23,96	36	26,47	1	6,25	3	15,00	4	11,11	170	31,42
Drogą do realizacji planów	91	42,72	60	38,46	151	40,92	4	10,00	33	34,38	37	27,21	3	18,75	7	35,00	10	27,78	198	36,60
Obowiązkiem	35	16,43	16	10,26	51	13,82	17	42,50	31	32,29	48	35,29	6	37,50	6	30,00	12	33,33	111	20,52
Katogą	2	0,94	1	0,64	3	0,81	1	2,50	2	2,08	3	2,21	5	31,25	0	0,00	5	13,89	11	2,03
Przymusem	8	3,76	4	2,56	12	3,25	4	10,00	2	2,08	6	4,41	1	6,25	3	15,00	4	11,11	22	4,07
Samorealizacją	8	3,76	8	5,13	16	4,34	1	2,50	4	4,17	5	3,68	0	0,00	1	5,00	1	2,78	22	4,07
Razem	213	100	156	100	369	100	40	100	96	100	136	100	16	100	20	100	36	100	541	100

* Podział badanych ze względu na środowisko zamieszkania oraz poziom aspiracji spowodował rozdrobnienie na mniej liczne grupy. Uzyskane dane procentowe dotyczące badanych o niskim poziomie aspiracji (którzy stali się najmniej liczną grupą) nie mogą stanowić podstawy do uogólnień.

Źródło: badania własne

Warto również dodać, że wśród badanych gimnazjalistów znajdowały się osoby, u których zaobserwowano zjawisko zawyżonego poziomu aspiracji w stosunku do uzyskanych wyników (dotyczy to tej części badanych, którzy uzyskali wynik testu na poziomie oceny dostatecznej i dopuszczającej), natomiast nie zaobserwowano zaniżania poziomu aspiracji w stosunku do uzyskanych wyników (poza jednostkowymi przypadkami).

Uzyskane wyniki dotyczące stosunku badanych gimnazjalistów wobec nauki, a ściślej – zdobywania wiedzy, przedstawiono w tabeli 3. Gimnazjaliści wyrażali swoje opinie świadczące o tym, czym jest dla nich nauka.

Na podstawie uzyskanych wyników można zaobserwować, że dla największej grupy badanych uczniów nauka jest drogą do realizacji planów – takiej odpowiedzi udzieliło 198 osób, tj. 36,60% łącznej grupy badanych. Najmniej liczną grupę stanowili badani, dla których nauka jest przyjemnością (dla 7 osób, co stanowi 1,29% łącznej grupy badanych).

Warto także przyjrzeć się stosunkowi gimnazjalistów do nauki w podziale na prezentowane poziomy aspiracji oraz środowisko zamieszkania. Zauważamy, że dla uczniów deklarujących wysoki poziom aspiracji, pochodzących z miasta, nauka jest najczęściej drogą do realizacji planów (dla 91 osób, tj. 42,72% badanych) oraz

inwestycją w przyszłość (dla 65 osób, tj. 30,52% badanych). Natomiast w opinii uczniów o tym samym poziomie aspiracji ze środowiska wiejskiego jest odwrotnie. Najliczniejszą grupę stanowili gimnazjaliści, dla których nauka jest inwestycją w przyszłość (tak twierdzi 65 osób, tj. 41,67% badanych). Nieco mniej liczna grupa (60 osób, tj. 38,46% badanych) uważa, że nauka jest drogą do realizacji planów.

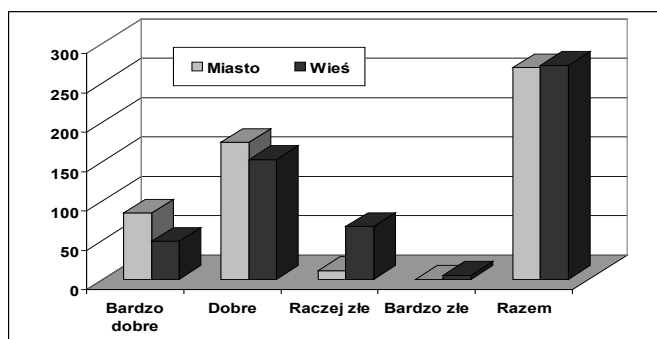
Dla uczniów o średnim poziomie aspiracji z miasta nauka jest przede wszystkim obowiązkiem (tak twierdzi 17 osób, tj. 42,50% badanych), natomiast dla gimnazjalistów o tym samym poziomie aspiracji, pochodzących ze wsi, nauka jest jednocześnie drogą do realizacji planów (dla 33 osób, tj. 34,38% badanych) i obowiązkiem (dla 31 osób, tj. 32,29% badanych).

Zdaniem uczniów deklarujących niski poziom aspiracji ze środowiska miejskiego nauka jest obowiązkiem (6 badanych dokonało takiego wyboru). Dla uczniów ze środowiska wiejskiego o tym samym poziomie aspiracji nauka jest przede wszystkim drogą do realizacji planów (7 badanych dokonało takiego wyboru).

Warto również zaznaczyć, że stosunkowo niewielu badanych gimnazjalistów wskazywało na negatywne skojarzenia związane z nauką, takie jak katanga i przymus (stanowili oni odpowiednio: 2,03% i 4,07% łącznej grupy badanych).

W trakcie prowadzenia badań poddano analizie wiele innych uwarunkowań, które mogą determinować aspiracje edukacyjne i zawodowe gimnazjalistów. Badano między innymi czynniki związane ze szkołą: wyposażenie szkół, kadre pedagogiczną zatrudnioną w szkołach, uczestniczenie uczniów w zajęciach pozalekcyjnych. To tylko niektóre uwarunkowania poddane analizie w aspekcie deklarowanych przez uczniów aspiracji. Chociaż nie badano zależności między wymienionymi uwarunkowaniami a wynikami uzyskanymi przez gimnazjalistów, na podstawie całości uzyskanych wyników oraz obserwacji różnicowań między środowiskiem wiejskim a miejskim można przypuszczać, że uwarunkowania szkolne (często różne w obu badanych środowiskach) nie pozostają bez wpływu na wyniki uzyskiwane przez uczniów.

Badani gimnazjaliści zostali poproszeni o dokonanie oceny wyposażenia szkół, w których się uczą. Przedstawione na wykresie 3. wyniki uzyskano na podstawie subiektywnej oceny uczniów.

Wykres 3. Wyposażenie szkół według oceny uczniów (dane w %)
Źródło: badania własne

Na podstawie uzyskanych wyników oraz własnych spostrzeżeń wynikających z przeprowadzanych rozmów z dyrektorami szkół można stwierdzić, że gimnazja, do których uczęszczają badani uczniowie, różnią się pod względem wyposażenia. Różnice te nie wynikają wyłącznie z położenia szkół w środowisku wiejskim lub miejskim, ale często zależą od zasobności finansowej gmin, które je utrzymują. Uczniowie nie byli bardzo krytyczni w swoich opiniach i często dobrze oceniali wyposażenie swoich szkół, jednak uczniowie ze środowiska wiejskiego nieco gorzej ocenili wyposażenie w swoich szkołach niż uczniowie z miasta.

W czasie badań poddano analizie również kadrę pedagogiczną zatrudnioną w analizowanych gimnazjach na terenach wiejskich i miejskich (a dokładniej ich wykształcenie, staż pracy i stopień awansu zawodowego). Nie zaobserwowano istotnych różnic w tym względzie pomiędzy nauczycielami ze środowiska wiejskiego a nauczycielami ze środowiska miejskiego w badanych szkołach. Może wynika to z faktu, że nauczyciele uczący w szkołach na terenach wiejskich zostali zobligowani do uzupełnienia ewentualnych braków w swoim wykształceniu (miało to miejsce głównie w latach dziewięćdziesiątych XX wieku), co przyniosło efekty w postaci uzyskiwania przez nich kolejnych stopni awansu zawodowego, a także zmniejszenia się różnic w tym względzie między nimi a nauczycielami z miasta. Przyniosło to niewątpliwie także korzyści uczniom, którzy kształcą się pod okiem lepiej przygotowanej kadry pedagogicznej.

Warte zbadania wydawało się również uczestniczenie gimnazjalistów w zajęciach pozalekcyjnych, które nie tylko stwarzają możliwość atrakcyjnego wykorzystywania czasu wolnego, ale przede wszystkim pozwalają na rozwijanie zainteresowań uczniów. Jest to o tyle istotne, że środowisko wiejskie jest znacznie uboższe w infrastrukturę kulturalno-oświatową (w postaci chociażby kin, teatrów, bibliotek, domów kultury itp.), a szkoła często pozostaje jedynym miejscem kulturalno-oświatowym w środowisku.

Poniższe dane wskazują, że większość badanych nie uczestniczyła w zajęciach pozalekcyjnych (337 uczniów, tj. 62,64% łącznej grupy badanych), co może jednak być wynikiem zbyt małej liczby tych zajęć bądź małej ich atrakcyjności. Ponadto zaobserwowano pewne różnice w uczestniczeniu w tego typu zajęciach między gimnazjalistami ze wsi i z miasta. Wśród uczniów, którzy brali udział w takich zajęciach, nieco więcej było gimnazjalistów ze wsi niż z miasta (106 ze wsi, 95 z miasta). Może być to związane ze zbyt małą atrakcyjnością zajęć pozalekcyjnych dla gimnazjalistów z miasta, natomiast dla uczniów z terenów wiejskich takie formy zajęć są często jedynymi dostępnymi w ich miejscu zamieszkania.

Rozpatrując udział gimnazjalistów w zajęciach pozalekcyjnych ze względu na poziom deklarowanych przez nich aspiracji, obserwuje się, że na każdym poziomie tych aspiracji najliczniejsze grupy stanowili badani, którzy nie uczestniczyli w tego typu zajęciach.

Zaobserwowano, że wśród uczniów ze środowiska wiejskiego różnica między badanymi, którzy brali udział w zajęciach, a tymi, którzy nie brali w nich udziału, zwiększa się wraz ze spadkiem poziomu aspiracji, czyli im niższy poziom aspiracji, tym więcej uczniów nie uczestniczy w zajęciach pozalekcyjnych. Ponadto wśród uczniów ze środowiska wiejskiego deklarujących wysoki poziom aspiracji prawie

tylko samo potwierdzało co nie potwierdzało uczestniczenie w tego typu zajęciach (różnica dotyczy dwóch osób).

W środowisku miejskim sytuacja wygląda nieco inaczej. Wśród uczniów o wysokim poziomie aspiracji większość nie brała udziału w zajęciach pozalekcyjnych (137 osób, tj. 64,62%). Ponadto zaobserwowano, że różnica między badanymi biorącymi udział w zajęciach pozalekcyjnych i niebiorącymi w nich udziału nie zwiększa się wraz ze spadkiem poziomu aspiracji w tak dużym stopniu, jak ma to miejsce w przypadku gimnazjalistów ze wsi.

Analiza statystyczna wskazuje, że w środowisku wiejskim możemy zaobserwować istnienie zależności między uczestniczeniem w zajęciach pozalekcyjnych badanych uczniów a poziomem ich aspiracji. Stwierdzono najwyższy poziom istotności na poziomie $\chi_{0,01}$. Można zatem wnioskować, że uczestniczenie w zajęciach pozalekcyjnych determinuje poziom aspiracji badanych uczniów w środowisku wiejskim. W środowisku miejskim natomiast stwierdzono brak istnienia takiej zależności.

Podsumowanie

Województwo świętokrzyskie należy do najmniej zurbanizowanych regionów w kraju. Sieć osadniczą w regionie stanowi 30 miast oraz 2832 miejscowości wiejskich. Na przestrzeni lat szkolnych 2000/01-2004/05 obserwuje się spadek liczby uczących się we wszystkich typach szkół, co spowodowane jest głównie tendencjami demograficznymi. Istnieje również problem zróżnicowania poziomu kształcenia pomiędzy wsią i miastem, niedostosowania bazy materialnej szkolnictwa na wsi i zbyt niska dostępność dla młodzieży pochodzącej z obszarów wiejskich liceów ogólnokształcących i profilowanych stwarzających absolwentom możliwość kontynuowania nauki na poziomie wyższym⁷.

W literaturze przedmiotu często wskazuje się na problem nierówności szans edukacyjnych dzieci z terenów wiejskich. Przejawem takich nierówności, moim zdaniem, są chociażby uzyskane w trakcie badań wyniki świadczące o niższym poziomie aspiracji edukacyjnych badanych gimnazjalistów ze środowiska wiejskiego oraz niższe wyniki uzyskane z testu gimnazjalnego w porównaniu do uczniów z miasta.

Szkoły nie wykorzystują dostatecznie potencjału kryjącego się w jej otoczeniu społecznym, zwłaszcza w organizacjach pozarządowych, ponadto zaobserwowano (na podstawie informacji uzyskanych od dyrektorów gimnazjów), że w niektórych wsiach współpraca między urzędami gmin a dyrektorami szkół nie układa się zbyt dobrze. Dyrektorzy wskazują na brak zrozumienia ze strony urzędników w gminach. Zaobserwowano zbyt małe angażowanie się kadry pedagogicznej w poszerzanie oferty zajęć pozalekcyjnych poprzez przystępowanie do programów ogłaszanych przez MEN i instytucje pozarządowe. Są środki unijne, które można wykorzystać i warto podejmować taki wysiłek z myślą o dzieciach z terenów wiejskich. Spośród badanych pięciu szkół na wsiach tylko w dwóch podjęto takie działania.

⁷ Zarząd Województwa Świętokrzyskiego, *Regionalny program operacyjny województwa świętokrzyskiego na lata 2007-2013*, Kielce 2007, s. 17.

Potwierdzeniem moich obserwacji jest opinia wydana przez Zarząd Województwa Świętokrzyskiego, w której zwraca się uwagę na problem zróżnicowania poziomu kształcenia pomiędzy wsią i miastem, niedostosowanie bazy materialnej szkolnictwa na wsi i zbyt niską dostępność dla młodzieży pochodzącej z obszarów wiejskich liceów ogólnokształcących i profilowanych, stwarzających absolwentom możliwość kontynuowania nauki na poziomie wyższym⁸.

Z „Raportu o Stanie Oświaty w województwie świętokrzyskim” wynika, że niewielki procent szkół z regionu przystępuje do ogólnopolskich programów wspierania rozwoju szkół wiejskich⁹. Optymistyczne jest jednak to, że z roku na rok obserwuje się coraz większe zainteresowanie i przystępowanie szkół, zwłaszcza z terenów wiejskich, do ogłaszanych projektów wyrównujących szanse edukacyjne, chociażby w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Należy mieć nadzieję, że inicjatywy podejmowane przez niektóre szkoły, rozszerzające swoją ofertę edukacyjną przez przystępowanie do konkursów ogłaszanych przez MEN czy tworzenie programów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, będą stanowiły zachętę dla kolejnych szkół i placówek oświatowych, ponieważ potrzeby w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych dzieci z terenów wiejskich są duże. Podjęwane akcje są nadal niewystarczające w stosunku do potrzeb, jakie są w województwie świętokrzyskim i w innych regionach kraju, w których przeważają tereny wiejskie.

Bibliografia:

1. Borawska B., *Ja siebie nie widziałam na wsi. (O awansie edukacyjnym młodzieży w okresie zmiany systemowej)*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2006.
2. Gorlach, Dług Z., Struga Z., *Młode pokolenie wsi III Rzeczypospolitej. Aspiracje życiowe w przeddzień integracji z Unią Europejską*, ISP, 2003.
3. Kozakiewicz M., *Bariery awansu poprzez wykształcenie*, Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1973.
4. Kwieciński Z., *Drogi szkolne młodzieży a środowisko*, WSiP, Warszawa 1980.
5. Raport o Stanie Oświaty w województwie świętokrzyskim, Kuratorium Oświaty w Kielcach, Kielce 2004.
6. Szymański M., *W poszukiwaniu drogi. Szanse i problemy edukacji w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004.
7. Waloszek D., *Szanse edukacyjne młodego pokolenia ze środowisk wiejskich: dokument czasu przemian*, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Zie-lona Góra 2001.
8. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego, *Regionalny program operacyjny województwa świętokrzyskiego na lata 2007-2013*, Kielce 2007.

⁸ Tamże.

⁹ Raport o Stanie Oświaty w województwie świętokrzyskim, Kuratorium Oświaty w Kielcach, Kielce 2004.